

Qualitative analysis of Hadyehaye Asemani Textbooks in the elementary school based on the components of Divine Ethics

DOI: <https://dx.doi.org/10.22070/tlr.2021.10396.0>

Hassan Najafi^{1*}, Mohammad Sadegh Dehghan²

1. *PhD in Curriculum Studies, Allamah Tabatabaei University, Tehran, Iran. (Corresponding author)*
2. *MA in Moral Education, The Academic Institute for Ethics and Education, Qom, Iran.*

Journal of

Training & Learning Researches

Research Article

Vol.17, No. 1, Serial 31

Spring & Summer
2020

Recive Date: 12/07/2019

Accept Date: 25/12/2019

Abstract

Introduction: The fulfillment of moral responsibilities to God in childhood who have a pure heart has always been the concern of the religious education of our country's formal education system, and for this purpose a special curriculum has been prepared, the output of which is used in the form of textbooks for students and teachers. In view of this, the aim of this study was to qualitatively analyze elementary school textbooks on Hadiyehay Aseman based on the components of divine morality.

Method: The research method was directional qualitative content analysis and the sample was the textbooks of Hadiyehay Aseman of elementary school in the academic year 2019-2020 which were selected through census. In order to review the mentioned books, 10 researcher-made checklists were used, the validity of which was obtained based on the opinions of ten experts and experts in seminary and university moral education. The checklist delineated divine morality into thirty-three components, which researchers divided into cognitive, emotional, and functional levels.

Results: The textbooks of the Hadiyehay Aseman of the elementary school dealt with the levels and components of the divine morality in a desirable way, but suffered from technical poverty. repetition of moral concepts, lack of attention to the element of rationality, having a girl's color and smell and ignoring the cognitive, evolutionary and gender characteristics of boys, are incompatible with the expression of sinful torments for the people of hell, staying in rural and naturalistic spaces.

Discussion and Conclusion: Existence of mentioned weaknesses can raise "misunderstanding, boredom, unfamiliarity, despair of the divine door and the appearance and non-Internalization of moral values" for students and "time consuming design and implementation of teaching" and other teaching problems for teachers.

Keywords: Divine Morality, Levels and Components, Hadiyehay Aseman Textbooks in the Elementary School, Directional Qualitative Content Analysis

*Email: hnajafih@yahoo.com

تحلیل کیفی کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی

بر مبنای مؤلفه‌های اخلاق الهی

DOI: <https://dx.doi.org/10.22070/trl.2021.10396.0>

حسن نجفی^{۱*}، محمدصادق دهقان کلور^۲

۱. دکتری مطالعات برنامه درسی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

۲. کارشناس ارشد تربیت اخلاقی مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت، قم، ایران.

چکیده

مقدمه: تعلق به مسئولیت‌های اخلاقی نسبت به خدا در دوره کودکی که دارای قلبی پاک هستند همواره دغدغه تعلیمات دینی نظام آموزش و پرورش رسمی کشور بوده و برای این کار برنامه درسی خاصی تدارک دیده شده که خروجی آن در قالب کتاب درسی مورد استفاده دانش آموزان و معلمان قرار می‌گیرد. با نظر به این امر، پژوهش حاضر با هدف تحلیل کیفی کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی بر مبنای مؤلفه‌های اخلاق الهی انجام شد.

روش: روش پژوهش تحلیل محتوای کیفی جهت‌دار و نمونه آن کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود که از طریق سرشماری انتخاب شدند. جهت بررسی کتاب‌های مذکور از چک‌لیست محقق ساخته استفاده شد که روایی آن بر اساس نظرات ده نفر از متخصصان و کارشناسان تربیت اخلاقی حوزوی و دانشگاهی به دست آمد. چک‌لیست موردنظر، اخلاق الهی را در سی‌وسه مؤلفه ترسیم کرد که محققان آن‌ها را ذیل سطوح شناختی، عاطفی و عملکردی تقسیم نمودند.

نتایج: کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی در حد مطلوبی به سطوح و مؤلفه‌های اخلاق الهی پرداخته‌اند اما دچار فقر تکنیکی انتخاب و سازمان‌دهی محتوا همچون "فقدان هماهنگی افقی و عمودی بین درسی و بین کتابی، همپوشانی و تکرار مفاهیم اخلاقی، کم توجهی به عنصر عقلانیت، دارا بودن رنگ و بوی دخترانه و نادید گرفتن ویژگی‌های شناختی، تحولی و جنسیتی پسران، بیان ناسازوار عذاب‌های گناه برای اهل جهنم، ماندن در فضای روستایی و طبیعت گرایانه" هستند.

بحث و نتیجه‌گیری: وجود نقاط ضعف مطرح شده می‌تواند آثاری مانند "بدهیمی، دل‌زدگی، نامأنوسی، ناامیدی به درگاه الهی و ظاهرسازی و عدم درونی شدن ارزش‌های اخلاقی" را برای دانش‌آموزان و "زمان‌بر بودن طراحی و اجرای تدریس" و دیگر مشکلات یاددهی را برای معلمان در پی داشته باشد.

کلیدواژه‌ها: اخلاق الهی، سطوح و مؤلفه‌ها، کتب هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی، تحلیل محتوای کیفی جهت‌دار.

*Email: hnajafih@yahoo.com

نشریه علمی

پژوهش‌های آموزش و یادگیری

دوره ۱۷، شماره ۱، پیاپی ۳۱
بهار و تابستان ۹۹
صص: ۱۶۱-۱۴۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۴/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۰/۰۴

مقاله پژوهشی

Journal of

Training & Learning Researches

Vol.17, No. 1, Serial 31

Spring & Summer
2020

pp.: 143-161

مقدمه

اخلاق، نیاز بزرگ همه روزگاران بشر و همه دوره‌های سنی است. از دوران‌های کهن، اندیشوران و فیلسوفان کوشیده‌اند تا جامعه را با مقوله اخلاق و حد و مرزهای آن آشنا کنند و ذهن و ضمیر انسان و جامعه را پالایش کرده و به صفات عالی‌ه مزین کنند [۱]. یکی از شاخه‌های اخلاق در نظام اخلاق اسلامی که مهم‌ترین آن هم می‌باشد و انسان را به سعادت جاویدان می‌رساند، اخلاق الهی (بندگی) است. به نوعی می‌توان گفت شاخه‌های دیگر اخلاق از جمله فردی، اجتماعی و زیست‌محیطی همه تحت تأثیر این شاخه می‌باشند و موفقیت یا عدم موفقیت در اخلاق الهی موفقیت یا شکست انسان در شاخه‌های دیگر را به دنبال دارد [۲].

در اخلاق الهی فضایل و رذایل مربوط به رابطه انسان و خدا مطرح می‌گردد. رابطه انسان با خداوند در اخلاق الهی یک نوع رابطه ایمانی و عقیدتی و بر اساس حکم و عشق است و کمال نهایی انسان شهود حق است. هر چه انسان با خداوند ارتباط نزدیک‌تری برقرار کند همین ارتباط او با خدا در راسخ بودن اعتبار و ایمانش به خداوند اثرگذار خواهد بود و همچنین ثمرات مثبتی بر زندگی اخلاقی انسان خواهد داشت [۳].

امام صادق (ع) می‌فرماید: «حقیقت عبودیت و بندگی سه چیز است، اول این که بنده در آنچه خدا بر او منت گذاشته و بخشیده است برای خود مالکیت نبیند، بدان جهت که بندگان را ملکی نیست، مال را مال خدا می‌دانند و آن را در جایی که خدا فرموده است قرار می‌دهند. دوم این که بنده خدا برای خودش مصلحت‌اندیشی و تدبیر نکند. سوم این که تمام مشغولیاتش منحصر شود به آنچه که خداوند او را بدان امر نموده، یا از آن نهی فرموده است. بنابراین، اگر بنده خدا برای خودش ملکیتی را در آنچه که خدا به او سپرده است نبیند، انفاق نمودن بر او آسان می‌شود. و چون بنده خدا تدبیر امور خود را به مدبرش بسپارد، مصائب و مشکلات دنیا بر وی آسان می‌گردد. و زمانی که به آنچه خداوند به وی امر کرده و نهی نموده است اشتغال ورزد، دیگر فراغتی نمی‌یابد تا مجال و فرصت خودنمایی و فخر نمودن بر مردم پیدا نماید. از این رو چون خداوند بنده خود را به این سه چیز گرامی بدارد، زندگی در دنیا و نحوه برخورد با ابلیس و خلیق بر وی سهل و آسان می‌گردد. به انگیزه زیاده‌اندوزی و فخر و مباهات با مردم به دنبال دنیا نمی‌رود و آنچه را که از جاه و جلال و منصب و مال در دست مردم می‌نگرد، آن‌ها را برای عزت و علو درجه خویشتن طلب نمی‌نماید و روزهای خود را به بطالت و بیهودگی نمی‌گذراند» [۴]. در حدیث قدسی آمده است: «ای بنده من، از

من اطاعت کن تا تو را مثل (یا شبیه و نظیر) خود قرار دهم من به چیزی می‌گویم بشو، می‌شود. تو به چیزی می‌گویی بشو، می‌شود» [۵]. از این روایات و نیز یافته‌های برخی پژوهشگران همچون تحریری [۶]، پناهیان [۷]، طاهرزاده [۸]، نجفی [۹] و فرمهبینی فراهانی، میرزامحمدی و امیرسالاری [۱۰]، معلوم می‌شود که دین اسلام نه تنها به آداب رابطه انسان با خدا توجه داشته بلکه به آن اهتمام و تلاش کرده است که شیوه‌های تربیتی ویژه‌ای را نیز در منابع دینی معرفی نماید. انسان در صورتی می‌تواند به این مقامات برسد که مؤلفه‌های اخلاقی الهی را در ساحات مختلف شناختی و عاطفی و عملکردی زندگی خود پیاده کند.

آموزش اخلاق الهی در کانال‌های رسمی و غیررسمی مختلفی می‌تواند دنبال شود که هر کدام تأثیرات خاص خودش را دارد. آموزش‌های رسمی برنامه ریزی شده در نظام تعلیم و تربیت به دلیل این که دانش آموز زمان زیادی را با آن درگیر است به گونه‌ای و آموزش‌های غیررسمی در خانواده، مسجد و رسانه‌های مکتوب و شبکه‌های اجتماعی آنلاین نیز به گونه‌ای دیگر تأثیر می‌گذارند. هر کدام از کانال‌ها ابزار آموزشی خاص به خود را دارند به طور مثال کتاب درسی مهم‌ترین ابزار در نظام تعلیم و تربیت، منبر و برنامه‌های اجرایی در مسجد، نگرش‌ها، گفتارها و رفتارهای والدین در خانواده، پست‌های متنی و تصویری در شبکه‌های اجتماعی آنلاین از جمله این ابزارها هستند. در پژوهش حاضر کانال رسمی نظام تعلیم و تربیت و ابزار آموزشی آن یعنی کتب درسی مورد نظر است. البته از بین دوره‌های تحصیلی دوره ابتدایی و از بین کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمان انتخاب شده است. علت انتخاب دوره ابتدایی این بوده است که دوران کودکی، آغاز حرکت، زمان اثرپذیری، تلاش برای زیستن و مقدمه‌ای برای دوران بعدی زندگی می‌باشد و آموزش امور اخلاقی و به‌ویژه تخلیق به اخلاق الله اثرات خاص فوق‌العاده را دارد. آیت الله جوادی آملی از آموزش‌های دوران کودکی حمایت می‌کنند و با تأسی از آیه ۱۳۸ سوره مبارکه بقره «صِبْغَةَ اللَّهِ وَ مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَ نَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ» می‌فرمایند اگر کودک را از هدایت دینی و تربیت الهی بازداریم، شیرین‌ترین آهنگ زندگی و زیباترین رنگ حیات انسانی را از او دریغ کرده و وی را از والاترین مقام آفرینش، یعنی عبودیت خدای سبحان باز داشته‌ایم [۱۱]. البته پژوهش‌های دیگری هم وجود دارند که بر آموزش اخلاق الهی به کودکان تأکید کرده‌اند از جمله آن‌ها می‌توان به خدا در زندگی کودکان [۱۲]، خداشناسی قرآنی کودکان [۱۳]، تربیت اخلاقی در دوره کودکی [۱۴]،

به سطوح و مؤلفه‌های اخلاق الهی چگونه توجه شده است؟

روش پژوهش

پژوهش توصیفی حاضر با روش تحلیل محتوای کیفی جهت‌دار یا هدایت‌شده انجام گرفته است. در این راستا محققان با توجه به پیشینه نظری و پژوهشی موضوع به مقوله‌سازی داده‌ها دست زده و سپس بر اساس مقولات مشخص به دنبال آن بودند تا در درون محتوای مورد نظر به صورت متنی و کیفی داده‌ها را سامان داده و مضامین موجود در متن، تصاویر و تمرین‌ها و فعالیت‌های کتاب‌ها را شناسایی نمایند. نمونه پژوهش کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود که از طریق سرشماری انتخاب شدند. نتیجه پاسخ به سؤال اول مقاله رسیدن به سطوح و ابعاد مؤلفه‌های اخلاق الهی بود که در همین قسمت پاسخ داده شده و در جایگاه ابزار تحلیل کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمان نقش‌آفرینی کرده است. در مرحله بعد طبق نظرات ده نفر از متخصصان و کارشناسان تربیت اخلاقی حوزوی و دانشگاهی روایی سطوح و مؤلفه‌های اخلاق الهی شناسایی شده به دست آمد. ابزار مورد نظر اخلاق الهی را در سه سطح شناختی، عاطفی و عملکردی و سی‌وسه مؤلفه به شکل زیر ترسیم کرد.

آموزش اخلاق به کودکان ۶ تا ۱۲ ساله با تأکید بر منابع اسلامی [۱۵] اشاره کرد. همچنین در صفحه ۹۱ مبنای نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش اشاره شده که به تبع قرب الهی، همه امور و افعالی از جمله اخلاق الهی که در مسیر قرب خدا قرار گیرند از ارزشمندی مطلق برخوردار هستند [۱۶]. شورای عالی آموزش و پرورش نیز در جدیدترین نسخه اهداف دوره تحصیلی ابتدایی کشور در ساحت تعلیم و تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی کنشگران تربیتی را ملزم به هدایت و حرکت دانش‌آموزان به مسیر اخلاق الهی و بندگی نموده است [۱۷]. برنامه درسی ملی هم که سندی برای تحقق اهداف آموزش و پرورش می‌باشد حوزه یادگیری حکمت و معارف اسلامی را بستری برای کمک به سامان زندگی دانش‌آموزان بر اساس بندگی خدا و اخلاق را بهترین گزینه برای رسیدن به سعادت و کمال در نظر گرفته است [۱۸]. در این راه کتاب‌های درسی یکی از مهم‌ترین ابزارهای آموزشی در خدمت حوزه‌های یادگیری و اسناد بالادستی و تحولی هستند که برای انتقال اهداف سیاست-گذاری شده مورد استفاده قرار می‌گیرند [۱۹]. لذا مقاله حاضر قصد دارد تا به سؤالات ذیل پاسخ دهد:

۱- سطوح و مؤلفه‌های اخلاق الهی کدام‌اند؟

۲- در کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی

شکل ۱. سطوح و مؤلفه‌های اخلاق الهی

یافته‌ها**نتایج تحلیل کیفی کتاب هدیه‌های آسمان دوم****دبستان**

درس اول: در این درس که "هدیه‌های خدا" نام دارد تلاش شده تا هدیه‌ها و نعمت‌های خداوند [مواردی همچون: پدر و مادر، خورشید، باران، میوه‌ها، چشم، دست] به دانش‌آموزان یادآوری شود تا معرفت و دل‌بستگی‌شان نسبت به خداوند افزون‌تر گردد. نکته بعدی ایجاد روحیه‌ی شکر نعمت‌های خداوندی در قالب ایجاد پرسش و توصیف هدیه‌های خدا و شعر است. مثلاً در جمله‌ای که باید دانش‌آموز تکمیل کند آمده است: "دوست دارم از خدایی که این همه نعمت و هدیه به من داده است، تشکر کنم و بگویم...". یا در قالب نمایش و بازی درخواست شده که: "با دوستان خود نمایشی را اجرا کنید که نشان دهد اگر یک روز آب خانه یا مدرسه قطع شود، چه مشکلاتی پیدا می‌کنیم؟". در موردی دیگر تصویری در صفحه ۱۵ قرار داده شده و از دانش‌آموزان خواسته شده تا هدیه‌های زیبای خدا را در این عکس پیدا کنند و نام آن‌ها را بنویسند. در آخر هم شعری با نام "خدای شاپرک‌ها" برای باهم خوانی در نظر گرفته شده که اشاره به خلقت بسیاری از موارد هم چون آفتاب، آب، ستاره، آسمان، مهتاب، غنچه‌های رنگی، شاپرک، دشت، دریا، گنجشکان، مرغان، باغ و باران بهاری، سبزه‌زار، جویبار، زمین، آسمان دارد. مصرع آخر این شعر (تو هم بخشنده‌ای، هم مهربانی) نیز به بخشندگی و مهربانی خداوند متعال اختصاص یافته است.

درس دوم: در این درس که "پرنندگان چه می‌گویند؟" نام دارد به دانش‌آموزان یاد داده می‌شود که همه موجودات از جمله گنجشک‌ها با خداوند حرف می‌زنند و از خداوند به خاطر یاد دادن چگونگی پرواز کردن، لانه ساختن و نشان دادن محل غذا تشکر می‌کنند و ما انسان‌ها نیز می‌توانیم با نماز خواندن با خداوند صحبت کرده و از او تشکر کنیم. در بخشی به نام "گفت‌وگو کنیم" هم دو پرسش در مورد چگونگی ارتباط و سخن گفتن با خداوند و شکرگزاری از طریق درس خواندن در نظر گرفته شده است. قسمت آخر تمرین‌های این درس در صفحه ۱۸ نیز به تکمیل کردن این جمله "خدایا از روزی که به دنیا آمده‌ام، از تو هدیه‌های زیادی گرفته‌ام. خدایا تو به من... معطوف شده است. در صفحه ۱۹ باهم خوانی‌ای با نام "آواز گنجشک" وجود دارد که انتهای آن این‌گونه است: چرا با جیک‌جیک، می‌پری هر سو، گنجشک زیبا، با خنده گفتا، من می‌گزارم، شکر خدا را، آواز گنجشک، عبادت اوست، پرواز گنجشک، اطاعت اوست.

درس سوم: در این درس که "خاطره ماه" نام دارد به

توصیف دعا‌های حضرت زهرا^(س) به‌عنوان مادری مهربان پرداخته شده تا این مؤلفه عملکردی از اخلاق الهی یعنی دعا و درخواست حاجت از خداوند به دانش‌آموزان یاد داده شود. دعا‌هایی مانند: "خدایا بیماران را شفا بده، خدایا به نیازمندان کمک کن، خدایا همه را به راه درست راهنمایی کن!". تصویر زیبایی هم در صفحه ۲۱ وجود دارد که نشانگر دعای حضرت زهرا^(س) و امام حسن^(ع) در حق خود و به‌ویژه همسایگان است. در تمرینی که با نام امین و مینا وجود دارد جملات نیمه‌تمامی برای دعا کردن ذکر شده که انتهای آن‌ها به ظهور امام زمان^(ع) و سلامتی رهبر معظم انقلاب اسلامی پیوند خورده است. در صفحه ۲۳ هم گفت‌وگویی با خدا در نظر گرفته شده تا دانش‌آموزان هر آنچه که از خدا می‌خواهند را بنویسند. خاتمه درس وجود تصویری از دعای "گروهی دانش‌آموزان دختر" در نمازخانه است.

درس چهارم: در این درس که عنوانش "مهربان‌تر از

مادر" است به توصیف مهربانی گنجشک مادری به جوجه‌هایش اشاره کرده و از بیان رسول خدا^(ص) آورده که خداوند نسبت به بندگانش از مادر هم مهربان‌تر است. ذیل این درس آیه ۶۴ سوره مبارکه یوسف "او مهربان‌ترین مهربانان است" وجود دارد. در صفحه ۲۶ شعری با مضمون "خلقت زیبای پروانه، بلبل و گنجشک و عنایات خداوند به آنان" قرار داده شده و از دانش‌آموزان خواسته شده تا ضمن با هم خوانی عنوانی زیبا برای آن انتخاب کنند. یکی از تمرین‌های خوب درس این است که از دانش‌آموزان خواسته تا داستان درس را به‌صورت نمایش در کلاس اجرا کنند.

درس پنجم: در این درس که "وضو می‌گیریم"

نام‌گذاری گردیده به آموزش متنی و تصویری وضو که از مقدمات اطاعت الهی و عبادت پروردگار می‌باشد پرداخته شده است. در تمرین‌های صفحه ۳۱ به اجرای صحیح وضو گرفتن با راهنمایی معلم در حیاط مدرسه و با کمک پدر و مادر در خانه اشاره شده است. در صفحه ۳۲ نیز تصویرهایی از وضو گرفتن آمده و از دانش‌آموزان خواسته شده تا مراحل و مراتب آن را شماره‌گذاری کنند. همچنین در تمرین صفحه ۳۳ اشاره شده که برای کارهایی مانند "نماز خواندن، قرائت قرآن و زیارت قبور ائمه^(ع)" باید وضو گرفت و طاهر بود.

درس ششم: در این درس که "پیامبران خدا" نام دارد

ارسال پیامبران از سوی خداوند عاملی برای هدایت و راهنمایی مردم دانسته شده و از پیامبرانی چون حضرت نوح^(ع)، حضرت ابراهیم^(ع)، حضرت موسی^(ع)، حضرت

داده شده است. با توجه به نزدیکی دانش‌آموزان دختر پایه دوم ابتدایی به سن تکلیف، این درس با محوریت آنان طراحی شده است. در شعر صفحه ۵۸ با عنوان "رفتیم باهم" شکرگزاری از طریق یاد خدا و نماز خواندن تذکر داده شده است. نکته دیگر قرار دادن تمرینی برای خواندن نماز دورکعتی در کلاس به امامت معلم می‌باشد. درخواست بازگویی خاطره از اولین نمازی که خوانده شده نیز نکته قابل توجه دیگر است. البته تمرینی هم در صفحه ۵۹ برای وصل کردن مراحل نماز به تصاویر آن‌ها در نظر گرفته شده است که امتیازات خاص خود را می‌تواند داشته باشد.

درس دوازدهم: این درس "پدر مهربان" نام دارد و راوی چگونگی کمک حضرت علی^(ع) به خانواده شهید می‌باشد. معرفی حضرت علی^(ع) به‌عنوان امام اول، تبیین سالروز میلاد، تقدم در اسلام آوری، جایگاه ایشان نزد پیامبر^(ص)، ازدواج با حضرت زهرا^(س) و چگونگی به شهادت رسیدن در مسجد و به هنگام نماز خواندن بخش دیگری است که در صفحه ۶۰ آورده شده است. "مرد آسمانی" شعری در وصف حضرت است که محوریت آن انفاق به کودکان مستمند کوفه در نیمه‌های شب می‌باشد.

درس سیزدهم: عنوان این درس "بهترین دوست" است. این درس اختصاص به معرفی امام حسن^(ع) داشته و محوریت آن ذکر داستان برخورد با بردباری و سعه‌صدر ایشان با مرد عصبانی شامی است که بر سر همین برخورد نیک شیعه شده و جزو بهترین محبان ایشان قرار گرفت. توصیف حضرت به‌عنوان اولین فرزند امام علی^(ع) و حضرت زهرا^(س)، شباهت اخلاقی و رفتاری به پیامبر^(ص)، کمک به نیازمندان، دوست داشتن کودکان، مبارزه با زورگویان و شهادت در این راه نیز مواردی است که در صفحه ۶۵ آمده است.

درس چهاردهم: این درس "دعای باران" نام گرفته و اشاره به جمع شدن مردم شهر کوفه کنار خانه حضرت علی^(ع) دارد که طلب دعای باران دارند و ایشان با اشاره به امام حسین^(ع) درخواست می‌کنند که برای این مردم تشنه دعا کنند. در این لحظه امام حسین^(ع) دستان خود را به سوی آسمان بلند کرده و از خداوند درخواست باران می‌کنند، هنوز دعای امام تمام نشده بود که صدای رعدوبرق در آسمان شهر پیچید و قطرات درشت باران مردم شهر را از باران سیراب کرد. بارانی که هدیه خدا به امام حسین^(ع) بود. در صفحه ۷۰ به دومین فرزند امام علی^(ع) بودن، نام‌گذاری توسط پیامبر^(ص)، مقابله با جنایات و ستمگری‌های یزید و شهادت در روز عاشورا اشاره شده است. در صفحه ۷۱ تصویری از روز عاشورا وجود دارد که از دانش‌آموزان می‌

عیسی^(ع) و حضرت محمد^(ص) به بزرگ‌ترین پیامبران یاد گردیده است. تمرین‌های این درس اغلب به "چرای ارسال پیامبران از سوی خداوند" اشاره دارد.

درس هفتم: این درس با نام "مهمان کوچک" به توصیف محبت بالای رسول خدا^(ص) به کودکان و جایگاه ویژه کمک به انسان‌ها در نزد خداوند پرداخته است.

درس هشتم: "روز میلاد" عنوان این درس بوده و در آن به ذکر خصلت‌های نیک حضرت محمد^(ص) و برگزاری جشن در روز میلادشان پرداخته شده است. نکته خوب درس توصیف ویژگی‌های پیامبر در محیط مسجد می‌باشد. نقش ویژه امام جماعت و نیز استفاده از گروه سرود بچه‌های محل هم نکات دیگری هستند که مشهود است. آموزش این نکته که برای احترام به پیامبر^(ص) باید پس از شنیدن نام ایشان صلوات فرستاد مورد دیگر است. پرسش از نام پدر و مادر بزرگوار پیامبر اسلام^(ص)، محل تولد، و لقب ایشان در تمرین صفحه ۴۵ مورد توجه بوده است.

درس نهم: عنوان این درس "اهلبیت پیامبر" بوده و در آن به بالا بودن مقام اهلبیت^(ع) در پیشگاه الهی اشاره شده است. محتوای اصلی درس اشاره به حب اهلبیت^(ع) و اشاره به این دعای پیامبر دارد که: "دوستان آن‌ها دوستان من هستند و دشمنان آن‌ها دشمن من!، خدایا بر آن‌ها درود فرست و بدی‌ها را از آن‌ها دور کن!". در صفحه ۴۷ هم تصویری از پیامبر^(ص) و اهلبیت^(ع) طراحی شده است. یکی از تمرین‌های زیبای صفحه ۴۸ این است از دانش‌آموزان خواسته تا به این پرسش پاسخ دهند که "اهلبیت پیامبر چگونه انسان‌هایی بودند که خدا و پیامبرش، آن‌ها را این‌همه دوست داشتند؟".

درس دهم: این درس "خانواده مهربان" نام دارد. محتوای اصلی درس اشاره به جریان بیمار شدن امام حسن و امام حسین^(ع) و روزه‌داری خانواده حضرت علی^(ع) جهت شفای آن‌ها دارد. نکته مهم درس اشاره به بخشش پی‌درپی (۳ روز) غذای افطار به فقیر، یتیم و گرسنه است. در تمرین صفحه ۵۲ از دانش‌آموزان خواسته شده تا نام اعضای خانواده پیامبر^(ص) را در جاهای مناسب بنویسند. در تمرین صفحه ۵۳ هم از دانش‌آموزان خواسته شده تا به این پرسش پاسخ دهند که "اگر تو به جای بچه‌های مرد فقیر بودی و می‌خواستی با چند جمله از حضرت علی^(ع) و خانواده‌اش تشکر کنی، چه می‌نوشتی؟".

درس یازدهم: عنوان این درس "نماز بخوانیم" است. این درس به ماجرای دختری به نام زینب و مادرش اشاره دارد که در حال تمرین نماز دورکعتی هستند. در قالب طرح‌ها و تصاویر بسیار زیبا چگونگی خواندن نماز آموزش

نتایج تحلیل کتاب هدیه‌های آسمان سوم دبستان

درس اول: در درس اول با آوردن داستانی در مورد "آستین‌های خالی" تلاش شده تا از "دست" به عنوان نعمتی بزرگ یاد گردد و شکر کردن از نعمت‌های الهی و استفاده صحیح از آن‌ها تذکر داده شود. تمرین‌های صفحه ۴ نیز طوری طراحی شده تا دانش‌آموز در چالشی بدون استفاده از دست و انگشت کارهایش را انجام داده و بداند که فلسفه خلقت آن‌ها چه بوده است. در صفحه ۵ هم در جمله‌ای نیمه‌تمام از دانش‌آموزان خواسته شده تا آن را تکمیل کنند "دوست دارم برای تشکر از خدای مهربان که این همه نعمت به من بخشیده است...". در صفحه ۶ با معرفی آیه ۳ سوره مبارکه فاطر^۱ این نکته یادآوری شده است که "همیشه به یاد نعمت‌هایی باشید که خدا به شما داده است". در بخش "بین و بگو" صفحه ۷ هم دو پرسش در باب تشکر از نعمات الهی مطرح شده که عبارت‌اند از "معلم ما می‌گوید یکی از بهترین راه‌های تشکر از خدا، استفاده صحیح از نعمت‌های اوست. حالا به من کمک کن بدانم چه کارهایی را باید انجام دهم و چه کارهایی را نباید انجام دهم؟" [تصویری از کارهای خوب و بد وجود دارد که دانش‌آموزان باید ضمن تشخیص آن‌ها با هم گفت‌وگو کنند]. انتهای درس پرسشی برای نظرخواهی از خانواده‌ها ذکر شده که در آن از دانش‌آموزان پرسیده می‌شود که "از پدر و مادر خود بپرسید، مهم‌ترین نعمتی که خدا به آن‌ها بخشیده است، چیست؟ چرا؟".

درس دوم: در این درس با توصیف "غروب یک روز بهاری"، دعا در درگاه الهی را به دانش‌آموزان می‌آموزد [دعاهایی در حق مریض، معلم، اعضای خانواده، اقوام و بستگان، دوستان] تا بفهمند که درخواست‌های خود را از خداوند منان بخواهند و سپس با آوردن آیه ۱۱۴ سوره مبارکه نحل^۲، یادآوری نعمت‌های دنیایی و نیز گنجاندن تمرین‌هایی در صفحه ۱۱ تلاش می‌شود تا روحیه شکرگزاری تقویت گردد. در ادامه این درس در قالب شعر "خدایم آفریده" درک خالقیت پروردگار و شکر نعمات برای دانش‌آموز ملموس شده است. در صفحه ۱۳ هم از دانش‌آموزان خواسته شده تا درباره هدیه‌های خدا و تشکر از او چند سطر بنویسند و در کلاس بخوانند.

خواهد ضمن رنگ‌آمیزی آن درباره داستان آن باهم گفت‌وگو کنند.

درس پانزدهم: این درس که "بچه‌ها سلام" نام گرفته در پی تشریح جایگاه سلام به کودکان توسط پیامبر(ص) است و اغلب متن، تمرین‌ها و شعر موجود در آن رنگ و بوی اجتماعی دارد، هر چند که از رفتن به مسجد و آداب آن از جمله معطر بودن هم غفلت نشده است.

درس شانزدهم: عنوان این درس "طبیعت زیبا" است و در پی آموزش اخلاق زیست‌محیطی و ضرورت آلوده نساختن محیط طبیعی پیرامون می‌باشد. البته از نعمت بودن طبیعت و آب هم صحبت شده است. در صفحه ۷۹ نیز از دانش‌آموزان خواسته شده تا این متن را تکمیل کنند "این گل‌های زیبا را خدای مهربان به طبیعت هدیه داده است. در برابر این هدیه‌ی زیبا، ما بچه‌ها...".

درس هفدهم: این درس که "وقت نماز" نام دارد اشاره به زمان‌های نماز خواندن در صبح، ظهر، عصر، مغرب و عشا کرده است. نکته مورد توجه تشویق به خواندن نماز اول وقت ظهر و عصر در مدرسه و در کنار معلم و دیگر دانش‌آموزان است. وجود شعر "سرود بیداری" در صفحه ۸۲ که درباره بیدار شدن برای نماز صبح است از ویژگی‌های دیگر این درس است. تمرین‌های صفحه ۸۳ هم از تعداد رکعت‌های نمازهای پنج‌گانه پرسیده و تصویرهای آن از وقت شروع نماز جویا می‌شوند.

درس هجدهم: این درس "راز خوشبختی" نام دارد. محتوای اصلی این درس بر توصیه پیامبر(ص) به عدم دروغ‌گویی و رسیدن به خوشبختی از این طریق است. تمرین صفحه ۸۶ و بازی و نمایش صفحه ۸۷ هم به گفت‌وگوی دانش‌آموزان درباره فواید راست‌گویی و نتایج دنیوی و اخروی دروغ‌گویی اختصاص یافته است.

درس نوزدهم: عنوان این درس "جشن بزرگ" است. تغییر وضعیت ظاهری خانه، مدرسه، محله و مسجد به هنگام فرارسیدن روز نیمه شعبان به همراه وجود تصاویری زیبا از همکاری کودکان در تزئین محله و خیابان مهم‌ترین مطالب درس می‌باشد. تمرین صفحه ۹۱ هم با قرار دادن تصویری از شب میلاد امام زمان(ع) از دانش‌آموزان می‌خواهد تا این جمله را تکمیل کنند "ای امام زمان من تو را خیلی دوست دارم و همیشه دعا می‌کنم...".

درس بیستم: در درس بیستم هم که "در کنار سفره" نام دارد با آوردن داستانی دعا و شکر کردن از خداوند قبل و بعد از صرف غذا را به دانش‌آموزان یاد می‌دهد تا روحیه اطاعت و شکر خداوند و دعا که از مؤلفه‌های عملکردی اخلاق الهی است تقویت شود.

^۱ «أذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ»

^۲ «وَ اشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ»

درس هفتم: در این درس که "بوی بهشت" نام دارد جریان عشق و علاقه اویس قرنی به پیامبر اسلام (ص) و شوق دیدار ایشان و البته اطاعت از مادر توضیح داده شده است.

درس هشتم: در این درس با توصیف برپایی "جشن تکلیف" برگزار شده در مدرسه برای دانش آموزان تازه به سن تکلیف رسیده، و بیان اینکه آن‌ها به مدرسه عبادت دعوت شده‌اند و فرشتگان خدا کارهای خوب آن‌ها را در کارنامه‌ای ثبت می‌کنند و از این به بعد دستوراتی را به‌عنوان واجب باید انجام بدهند و کارهایی را به‌عنوان حرام باید ترک بکنند تلاش شده تا مؤلفه عاطفی اشتیاق به پذیرش احکام الهی و التزام قلبی به آن برای دانش‌آموزان ایجاد شود. دعوت به عبادت و به‌ویژه نماز در سراسر این درس موج می‌زند به‌طور مثال در تصاویر صفحه ۴۱ می‌توان به حضور دانش‌آموزان دختر و پسر در نماز جماعت مدرسه پی برد. همچنین در شعر "جشن عبادت" به زمینه‌سازی پدر و مادر (تهیه چادرنماز و قرآن) برای عبادت فرزند خود اشاره شده است.

درس نهم: این درس که به نام "گفتگو با خدا" هست که روش صحیح نماز خواندن و آداب آن (مسواک زدن، وضو گرفتن، پوشیدن بهترین لباس، شانه کردن موها، معطر شدن، قرار گرفتن به‌سوی قبله) را به دانش‌آموزان آموزش داده است. تشویق دانش‌آموزان به اذان دادن در کلاس در صفحه ۴۷ و وجود شعر "بانگ توحید" در صفحه ۴۸ جهت شوق‌انگیزی برای اقامه نماز صبح، دیگر نکات این درس می‌باشند.

درس دهم: در این درس که "ماه مهمانی خدا" نام دارد، به معرفی ماه مبارک رمضان پرداخته شده و بیان گردیده که همه مسلمانان برای انجام فرمان خدا در این ماه روزه می‌گیرند و نسبت ماه‌های دیگر بیشتر عبادت (خواندن نماز، قرائت قرآن، بیداری و دعا در وقت سحر) می‌کنند. برخی از شرایط روزه‌داری مانند عدم خوردن و آشامیدن و نیز عدم روزه گرفتن بیماران در صفحه ۵۲ آموزش داده شده‌اند. تبیین واجب بودن روزه برای مکلفان هم از طریق ذکر آیه ۱۸۳ سوره مبارکه بقره^۴ انجام پذیرفته است. در صفحه ۵۳ نیز اشاره‌ای به ثواب بیشتر عبادت در شب قدر شده است. شعر "سفره خداوند" هم که در صفحه ۵۴ قرار گرفته حکایت از روزه‌داری و شادمانی از آن و نیز مهمانی بر سفره الهی دارد.

درس سوم: در این درس که "همیشه با من" نام دارد با بیان داستان کودکی حضرت محمد(ص) و ذکر آیه ۶۴ سوره مبارکه یوسف^۱ خداوند را تنها حافظ انسان‌ها در همه لحظات و مهربان‌ترین مهربانان معرفی کرده است تا مؤلفه شناختی معرفت نسبت به خداوند و مفهوم ربوبیت تکوینی خداوند و مؤلفه عاطفی محبت نسبت به خداوند ایجاد شود.

درس چهارم: در این درس که "کاخ نمرود" نام گرفته است با آوردن داستان حضرت ابراهیم(ع) در و دعوت مردم به پرستش خداوند خالق آسمان‌ها و زمین و نشان دادن ایستادگی پیامبر خدا و پاسخ حضرت ابراهیم(ع) در برابر نمرود که حضرت فرمودند: "پروردگار من خورشید را از مشرق می‌آورد تو اگر راست می‌گویی و خدا هستی، آن را از مغرب بیاور"^۲ به دانش‌آموزان فقر و ضعف انسان‌ها و وابستگی‌شان به خداوند متعال را آموزش می‌دهد. در صفحه ۲۱ با ترسیم تصویری از به آتش انداخته شدن حضرت ابراهیم(ع) کوشش شده تا توکل و اعتماد به خداوند در تصمیم‌گیری به دانش‌آموزان یاد داده شود.

درس پنجم: در این درس که "روز دهم" نام دارد با توصیف حال و هوای محرم و دسته‌های عزاداری دانش‌آموزان و مداحی‌های آن‌ها و تصاویری از کودکان و نوجوانان سیاه‌پوش که پرچم عزاداری به دست گرفته‌اند [تصاویر صفحات ۲۵، ۲۷ و ۲۹] یک رابطه عاطفی بین دانش‌آموزان و امام حسین(ع) ایجاد شده است تا این‌گونه به مؤلفه شناختی اعتقاد به امامت اهل‌بیت(ع) اشاره گردد. نکته خوبی که وجود دارد آن است که در صفحه ۲۷ از دانش‌آموزان خواسته شده تا این جمله را تکمیل کنند "اگر با امام حسین(ع) در کربلا بودم...". تصویر صفحه ۲۸ که در مورد رویارویی سپاه امام حسین(ع) با سپاه ستمگر است نیز می‌کوشد تا مؤلفه ثابت‌قدم بودن در راه خدا را به دانش‌آموزان نشان دهد.

درس ششم: در این درس که "بانوی قهرمان" نام دارد با بیان داستان اسارت حضرت زینب(س) شجاعت و صبر ایشان در برابر بلاها را توصیف کرده است و در بخش آخر نیز با آوردن این آیه از قرآن کریم که خداوند همراه با صابران است^۳ به تقویت این مؤلفه عملکردی یعنی صبر در برابر بلاها پرداخته است.

^۱ «قَالَ اللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَ هُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ»

^۲ «فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ، فَأْتِي بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ» (بقره، ۲۵۸)

^۳ «وَ اصْبِرُوا، إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ» (انفال، ۴۶)

^۴ «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ»

مصادیق محرم (پدربزرگ، پدر، برادر، عمو و دایی) و نامحرم (شوهر خواهر، پسرعمو، پسر دایی، پسرخاله و ...) هم اشاره می‌شود. در صفحه ۶۹ هم با ذکر آیه ۲۳ سوره مبارکه واقعه^۳ و نیز تصویری از یک مروارید که در داخل صدفی قرار گرفته به چرایی حفظ پوشش و حجاب پرداخته شده است. "مثل فرشتگان" عنوان شعری است که در صفحه ۷۱ برای باهم‌خوانی دانش‌آموزان در نظر گرفته شده و مسیر اصلی‌اش توصیه به پوشیدن چادر برای دختران است تا ضمن نمونه بودن مثل فرشتگان شوند. آخرین توصیه به حجاب درخواست کشیدن تصویری از پوشش مناسب بیرون از خانه است تا دعوت به حجاب جنبه متنی نداشته باشد و به ظرافت‌ها و ظرفیت‌های هنری هم توجه گردد.

درس چهاردهم: در این درس که به نام "ام‌ابیها" می‌باشد به معرفی شخصیت والای حضرت فاطمه زهرا(س) به‌عنوان هدیه‌ای الهی برای پیامبر(ص) پرداخته شده است. انتهای این درس تسبیحات حضرت که مورد سفارش رسول خدا(ص) می‌باشد آموزش داده شده تا بعد از هر نماز خوانده شود.

درس پانزدهم: این درس درباره "هم‌سفر ناشناس" که در کاروان راهی خانه همواره کمک‌حال مسافران بود تنظیم شده است. این ناشناس که امام سجاده(ع) هستند به یاد خدا بوده، با کودکان بازی می‌کردند، به تشنگان آب می‌رساندند و به پیرمردها کمک می‌نمودند تا بر اسب‌ها و شترها سوار شوند. در بخش "بدانیم" صفحه ۸۰ امام سجاده(ع) معرفی شده است، از جمله این که توضیح داده شده که سجاده و زین‌العابدین نامیده شدن ایشان به دلیل سجده زیاد و زینت عبادت‌کنندگان بودن است. معرفی صحیفه سجادیه که سرشار از دعاها، اعتقادی، اخلاقی و عرفانی است نیز مورد دیگری می‌باشد که در این صفحه به آن اشاره شده است.

درس شانزدهم: هدف این درس که "داناترین مردم" نام‌گذاری شده معرفی شخصیت علمی امام محمدباقر(ع) است. مناظرات پیرمردی مسیحی با این بزرگوار و مرجعیت علمی ایشان در قالب پرسش و پاسخ متن اصلی درس را تشکیل داده است. تربیت شاگردان زیاد، خوش‌اخلاقی و مهربانی، آموختن دستورات دینی و آداب زندگی به مردم دیگر ویژگی‌های ایشان می‌باشد که در صفحه ۸۷ مورد توجه بوده است.

درس یازدهم: این درس که "عید مسلمانان" نام دارد پیرو درس قبلی بوده و به توصیف روز عید فطر و نماز آن پرداخته و با استفاده از حدیثی^۱ از امام علی(ع) دعا کردن در این روز را به دانش‌آموزان توصیه نموده است تا به عبادت و دعا کردن به‌عنوان مصادیقی از مؤلفه‌های عملکردی اخلاق الهی توجه بشود. به دیدار دوستان رفتن و عیدی گرفتن از پدربزرگ و مادربزرگ نکات عاطفی درس است که می‌کوشد تا جنبه‌های تشویقی عبادت در دوران اولیه سن تکلیف را به کار برد. درخواست تهیه گزارش از مراسم عید فطر در روستا و شهر دانش‌آموزان هم که در صفحه ۵۹ آمده می‌خواهد از طریق پژوهش‌های میدانی به تبیین مراسم‌ها و آیین‌های دینی و بومی این روز عزیز بپردازد.

درس دوازدهم: این درس "سخن آسمانی" نام گرفته و می‌کوشد تا جذابیت صدای دل‌نشین قرائت قرآن را برای دانش‌آموزان بازگو کند. در بخش "بدانیم" صفحه ۶۲ هم توصیفات از قرآن به‌عنوان کتاب نشان‌دهنده راه و رسم زندگی و روشن‌کننده دستورات و احکام دینی آمده است. در صفحه ۶۳ نیز با ترسیم تصویری از داستان قرآنی "اصحاب فیل" دانش‌آموزان را از ضعف انسان در برابر قدرت و اراده الهی آگاه می‌سازد. تشویق به قرائت قرآن از طریق ذکر آیه ۲۰ سوره مبارکه مزمل^۲ و آوردن متن نیمه‌تمام "سعی می‌کنم هر وقت می‌توانم قرآن بخوانم. بنابراین..." نیز در صفحه ۶۴ صورت پذیرفته است. شعری در صفحه ۶۵ با نام "باغ قرآن" نیز برای باهم‌خوانی دانش‌آموزان آورده شده و مضمون آن آرزویی برای خواندن قرآن و قصه‌های آن است چرا که شاعر، قرآن را سخنان زیبای خداوند توصیف نموده و از آن به‌عنوان باغی پر از گل‌های خوشبو یاد کرده است.

درس سیزدهم: این درس "انتخاب پروانه" نام دارد که در آن از خدا به‌عنوان بهترین و مهربان‌ترین دوست انسان یاد شده که خواسته‌هایی از انسان‌ها دارد. یکی از خواسته‌های خدا برای دختران این است که وقتی به سن تکلیف رسیدند خود را از نگاه نامحرم‌ان بپوشانند و باحجاب باشند. در این راستا پروانه که شخصیت اصلی درس است اقداماتی مانند پوشاندن گردن و موهای سر، پوشیدن پیراهن آستین‌بلند و پوشیدن چادر را انجام می‌دهد. در صفحه ۶۸ ضمن توضیح این نکته که پوشاندن همه قسمت‌های بدن به‌غیر از صورت و دست‌ها (از مچ تا انگشتان) به معرفی

^۱ «این روز را خدا برای شما عید قرار داده است. در این روز بسیار دعا

کنید»

^۲ «فَاقْرَأْ مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ»

^۳ «كَأَمْثَالِ اللَّوْلُؤِ الْمَكْنُونِ»

است. در صفحه ۱۳ با آوردن آیه ۱۲ سوره مبارکه طلاق^۱ قصد شده که درک عظمت و احاطه حضرت حق توضیح داده شود. پایان درس نیز دعایی قرار داده شده که ضمن اشاره به خالقیت خداوند، تقاضای توفیق در زندگی و سودمندی روز و شب می‌کند.

درس دوم: این درس که "کودکی بر آب" نام دارد به داستان به رود انداختن حضرت موسی^(ع) توسط مادرش آن هم جهت نجات او از دست فرعون مربوط می‌شود. در این درس تلاش شده تا خواست و اراده خداوند که از مصادیق معرفت نسبت به او و پشتیبانی و لطف الهی از انسان‌های خوب را که از مصادیق امید به رحمت نامحدود خداوندی است، برای دانش‌آموزان جلوه داده شود. شعری^۲ که در صفحه ۱۹ قرار داده شده به‌طور زیبایی توانسته خواست و اراده الهی را در امور هستی نشان دهد.

درس سوم: در این درس که "ما به مسجد می‌رویم" نامیده شده تلاش گردیده تا به معرفی مساجد معروف در بین مسلمانان از جمله مسجدالنبی، مسجدالحرام، مسجد کوفه و مسجدالاقصی پرداخته شود و همچنین با درج تصاویری در صفحات ۲۳، ۲۲، ۲۱؛ نماز جماعت، جلسات قرآن و هم‌اندیشی در مساجد را نشان دهد. در بخش تمرین‌ها به آموزش نماز فرادا و جماعت اشاره شده و در شعر "مثل نسیم" معرفت دانش‌آموزان را به مسجد و نماز تقویت کرده است. [یکی از نکات قابل توجه این درس آن است که تذکر داده شده تا صرفاً در مسجد تدریس شود].

درس چهارم: این درس که "یک نماز و ده رکوع" نام دارد تلاش کرده تا نماز آیات را یاد دهد و با نشان دادن قدرت خداوند به هنگام خورشیدگرفتگی حالت خشوع را برای دانش‌آموزان در برابر خداوند ایجاد کند تا دو مؤلفه عبادت و خشوع که از مؤلفه‌های حیطة عملکردی اخلاق الهی هستند مورد توجه قرار گیرند. نکته بعدی صبر پیامبر^(ص) بر از دست دادن فرزند خود است که در صفحه ۳۴ تبیین شده است.

درس پنجم: این درس "سخنی که سه بار تکرار شد!" نام دارد و در آن به شکایت بردن مردی نزد پیامبر^(ص) اشاره شده است. دلیل شکایت، آزار شبانه‌روزی همسایه بود. پیامبر^(ص) با شنیدن شکایت اندوهگین شده و به سه نفر از نزدیک‌ترین یاران خود دستور داد که پس از نماز ظهر از

درس هفدهم: "خواب شیرین" که در پی معرفی امام صادق^(ع) است عنوان این درس می‌باشد. تشویق امت اسلامی به علم‌آموزی، تربیت شاگردان، ساده زیستی و کمک به نیازمندان از ویژگی‌های این امام همام است که در صفحه ۹۳ تبیین شده است.

درس هجدهم: این درس که آینه سخنگو نام دارد بیش‌تر در پی آموزش اخلاق فردی و به‌ویژه نظم بوده است. تنها نکته‌ای که در راستای اخلاق الهی وجود دارد اشاره به خواندن نماز صبح می‌باشد که در صفحه ۱۰۱ آمده است.

درس نوزدهم: این درس "گندم از گندم بروید" نام دارد که در آن تلاش شده است به دانش‌آموزان فهمانده شود که نتایج اعمال این دنیا در آخرت دیده می‌شود و این دنیا مزرعه آخرت است. در صفحه ۱۰۴ ضمن اشاره به حدیث پیامبر اعظم^(ص) که "دنیا مزرعه آخرت است"، از دانش‌آموزان خواسته شده تا به این پرسش پاسخ دهند که "چه شباهتی میان کارهای ما در این دنیا و کار کشاورز در مزرعه وجود دارد؟". در شعر صفحه ۱۰۵ که "زشت و زیبا" نام دارد به بازگشت نتایج اعمال خوب و بد به انسان اشاره شده است.

درس بیستم: عنوان این درس "باغ همیشه‌بهار" است و در صفحات ۱۰۷ و ۱۰۸ تلاش شده تا اوصافی از بهشت آورده شود مانند این که "باغی است که همیشه سرسبز و خرم می‌ماند و جویبارهای زلال از زیر درختانش جاری است، درختانش همیشه شکوفه و میوه می‌دهد، انواع میوه‌ها در آن وجود دارد و در کنار باغ‌های پر از میوه‌اش قصرهای باشکوهی بنا شده است". در جای دیگری از صفحه ۱۰۸ بهشت این‌گونه توصیف شده که "اهل بهشت، هر چه را که دوست داشته باشند، در دسترس آن‌ها قرار می‌گیرد. در آن جا هیچ غصه و ناراحتی ندارند. هیچ‌کس پیر و بیمار نمی‌شود. آدم‌ها به همه آرزوهای خود می‌رسند و برای همیشه آنجا می‌مانند".

نتایج تحلیل کتاب هدیه‌های آسمان پایه چهارم دبستان

درس اول: در این درس که "دانه‌ای که نمی‌خواست بروید!" نام دارد فقط در یک جمله از داستان [در این باغ هر چه نیاز داشته باشیم برای ما آفریده شده است] می‌توان برداشت که درک درست از مفهوم رازقیت خداوند با این مفهوم که خداوند نیازهای موجودات را تأمین می‌کند تقویت شده است ولی محتوای داستان ظرفیت لازم برای بهتر و بیشتر مطرح کردن این درک، که از مؤلفه شناختی اخلاق الهی هست را دارد اما به نظر بهره کافی برده نشده

^۱ «أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا»

^۲ رودها از خود نه طغیان می‌کنند * آنچه می‌گوییم ما، آن می‌کنند * ما به دریا حکم طوفان می‌دهیم * ما به سیل و موج فرمان می‌دهیم (پروین اعتصامی)

درس یازدهم: در این درس که نام‌گذاری آن به دانش-آموزان واگذار شده به داستان آب نخوردن جناب ابوذر جهت رساندن خود به پیامبر اسلام(ص) پرداخته شده تا عشق و محبت بالای ایشان به رسول خدا(ص) را به نمایش بگذارد.

درس دوازدهم: "روزی برای تمام بچه‌ها" عنوان این درس بوده و ظهور امام زمان(عج) را در قالب متن(صفحه ۸۰)، تمرین(صفحه ۸۱) و شعر(صفحه ۸۳) مایه لب‌خند، شادی و نجات انسان‌ها بیان کرده است.

درس سیزدهم: این درس که "خاله نرگس" نام دارد توصیه به صلح‌رحم و کمک به خویشاوندان و به‌ویژه افراد کهن‌سال می‌کند.

درس چهاردهم: این درس که "اولین بانوی مسلمان" نام دارد به بیان عشق راستین حضرت خدیجه(ص) به پیامبر اسلام(ص) و فداکاری، همراهی و همیاری مادی و معنوی ایشان در ترویج اسلام پرداخته است.

درس پانزدهم: "یک ماجرای زیبا" عنوان این درس است که در آن کمک پنهانی شهید عباس بابایی به نظافت مدرسه به دلیل بیمار بودن سرایدار مورد بحث قرار گرفته است. احساس همدردی شهید علی صیاد شیرازی با دوست دوران مدرسه‌اش موضوع دیگری است که در صفحه ۹۶ و ۹۷ آمده است.

درس شانزدهم: "اسب طلایی" نام این درس است که هدف اصلی آن توصیه به امانت‌داری است.

درس هفدهم: "آقای بهاری، خانم بهاری" سوژه این درس قرار گرفته و محور مباحث آن تقدیر از معلم است.

درس هجدهم: در این درس با بیان داستان "چشمان همیشه باز" و نشان دادن عملکرد دانش‌آموزان در دوربین باغ پرندگان با تأکید بر آیات ۱۰ تا ۱۲ سوره مبارکه انفطار^۲، آیه ۱۴ سوره مبارکه علق^۳ و نیز آیات ۶ تا ۸ سوره مبارکه زلزله^۴ تذکر داده است که خداوند همیشه ما را می‌بیند و ریزترین اعمال ما چه خوب و چه بد توسط فرشتگان الهی ثبت می‌شود.

درس نوزدهم: در این درس که به نام "خدا جون از تو ممنون" می‌باشد با بیان توصیفات از کمک خداوند مهربان برای بهتر درس خواندن دانش‌آموزان و معرفی خداوند به‌عنوان آفریننده گل‌های رنگارنگ و خوشه‌های طلایی

سه‌گوشه مسجد سه مرتبه این سخن را تکرار کنند "هر کس همسایه‌اش از شر او در امان نباشد، مؤمن نیست". البته در صفحات ۳۸ و ۳۹ نیز آزار ندادن دیگران به طرق مختلف تذکر داده شده است.

درس ششم: در این درس که "حرمی با دو گنبد" نام گرفته است با آوردن سفرنامه‌ای از زبان یک کودک به توصیف خاطرات زیارت امام موسی کاظم(ع) و امام جواد(ع) پرداخته شده و در ادامه به بیان خصلت‌های اخلاقی این بزرگواران همچون فرو بردن خشم، مردم‌داری و رفتار نیک اشاره شده است. این درس مملو از حس احترام و تواضع نسبت به اهل‌بیت(ع) است که ریشه در ولایت‌مداری و حُب امامت دارد. صحنه‌هایی عاطفی به هنگام جدایی از بین‌الحرمین و یا اولین مواجهه با حرم امام کاظم(ع) و امام جواد(ع) خلق شده‌اند که دانش‌آموزان را به فضای معنوی آنجا نزدیک می‌کند. دعا به درگاه الهی و درخواست زیارت عتبات عالیات و شکرگزاری به هنگام استجابات آن نکات دیگری می‌باشند که در صفحه ۴۱ مورد توجه قرار گرفته‌اند.

درس هفتم: در این درس که "نماز در کوهستان" است به آموزش شرایط و شیوه تیمم پرداخته شده و اهمیت نماز و واجب بودن آن را در هر شرایطی به دانش‌آموزان روایت می‌کند. از آموزش تصویری در صفحه ۴۸ و نیز جملات با جاهای خالی در صفحه ۵۰ نیز برای انجام صحیح تیمم استفاده شده است. آیه ۴۳ سوره نساء^۱ نیز پیرو ضرورت تیمم به هنگام نیافتن آب ذکر گردیده است. نکته آخر قرار دادن تمرینی در صفحه ۵۱ با محوریت انجام تیمم توسط همه دانش‌آموزان در کلاس می‌باشد.

درس هشتم: این درس "دیدار دوست" نام دارد که در آن به بیان داستان دعبل شاعر و دیدار با امام رضا(ع) پرداخته شده است. نکته ویژه درس حاضر آن است که تولی در آن موج می‌زند.

درس نهم: در این درس که "کودک شجاع" نام دارد به برخورد شجاعانه امام جواد(ع) با مأمون، آن هم وقتی که امام کودک بودند اشاره می‌شود.

درس دهم: در این درس که "روشن‌ترین شب" نام گرفته به عبادت و راز و نیاز پیامبر(ص) در غار حرا پرداخته شده است. یکتایی و خالقیت خداوند مؤلفه‌هایی هستند که در صفحه ۶۴ مورد توجه قرار گرفته‌اند. در صفحه ۶۶ هم ایمان به خدای یکتا هدیه‌ای از پیامبر(ص) به مردم بت‌پرست قلمداد شده و اتفاقات شب بعثت مرور گشته است.

^۲ «وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لِحَافِظِينَ * كِرَامًا كَاتِبِينَ * يَعْلَمُونَ مَا تَعْلَمُونَ»

^۳ «أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى»

^۴ «يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ * فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ»

^۱ «فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ»

درس چهارم: تلاش شده در قالب داستان "از کودک پیرسید" سخن گفتن حضرت عیسی^(ع) در کودکی و اتفاقاتی در زندگی ایشان به مؤلفه معرفت نسبت به خداوند و اعتقاد به نبوت و اعتقاد به امامت ائمه^(ع) [حضرت مهدی^(عج)] در حیطه شناختی و اهمیت عبادت در حیطه عملکردی و امید به رحمت نامحدود الهی در حیطه عاطفی پرداخته شود. در راستای موارد مذکور در صفحه ۲۴ چنین آمده است که "خداوند به من سفارش کرده است که تا زنده‌ام نماز بخوانم و به نیازمندان کمک کنم؛ نسبت به مادرم مهربان باشم و ستمکار و زورگو و بداخلاق نباشم". یا در صفحه ۲۶ به این نکته اشاره شده که "خدای بزرگ، پروردگار من و پروردگار شماست؛ او را عبادت کنید که راه راست همین است". آمدن پیامبر اسلام هم در صفحه ۲۷ و در قالب آیه ۶ سوره مبارکه صف^۳ بشارت داده شده است.

درس پنجم: در این درس که عنوانش "گل صبرگ" می‌باشد به بیان مصادیق عشق به خدا و تسلیم شدن در برابر اراده و تصمیم الهی [به‌عنوان مثال در صفحه ۳۰ آمده که "در برابر دستور خداوند همیشه تسلیم بود و می‌فرمود: همیشه و همه‌جا فرمان خدا بر هر چیزی مقدم است"] به‌عنوان مؤلفه‌های عاطفی اخلاق الهی طبق رفتارهای پیامبر خاتم اشاره شده است. در حیطه عملکردی اخلاقی الهی به این نکته زیبا پرداخته شده است که پیامبر^(ص) در برابر نعمت‌های الهی با دعا و عبادت تشکر می‌کردند. با بیان مصادیق مختلفی از رفتار پیامبر^(ص) در این درس و در قالب شعری در صفحه ۳۶، اعتقاد به نبوت را به‌عنوان مؤلفه شناختی از اخلاق الهی تقویت کرده است. نکته دیگری که در این شعر وجود دارد آن است که ایشان همیشه به یاد خدا بودند. در تمرینات این درس در صفحه ۳۷ و ۳۸ تلاش شده تا ویژگی‌های یک انسان شایسته برای دانش‌آموزان بازگو شود.

درس ششم: در این درس که "مال مردم" نام دارد با ذکر سه ماجرای "پیدا کردن روان‌نویس توسط ملیکا"، "استفاده نکردن شخصی از دوربین فیلم‌برداری اداره"، "پرداخت پول چند دانه انگوری که برای تست خورده شده بود" و نیز آوردن مثال‌هایی از "پس ندادن ظرف غذای نذری"، "شمارش اضافه نان"، "استفاده از پارچه‌های بریده شده همسایه‌ها"، "وسوسه برداشتن پالتوی مشابه پالتوی گم‌شده" به‌ضرورت حفظ بیت‌المال و مال مردم اشاره شده

گندم و صاحب همه خوبی‌ها، تلاش شده تا روحیه شکرگزاری از خداوند بابت نعمت‌های مختلفی که خداوند به انسان‌ها داده است ایجاد شود. در صفحه ۱۱۷ با اشاره به روز قیامت توضیح داده شده است که بنا بر اعمالی که ثبت گردیده برخی از چهره‌ها ناراحت و برخی دیگر خوشحال خواهند بود. نکته اختصاصی درس به صفحه ۱۱۸ مربوط می‌شود آنجا که با آوردن شکلی از دانش‌آموز این‌گونه خواسته شده که "در مزرعه اعمال، چیزهایی را که می‌خواهی بکاری رنگ‌آمیزی کن". در آخرین مطلب کتاب هم به این دعا پرداخته شده که "پروردگارا! ای که دنیا را کشتزار آخرت قرار داده‌ای، حرکت اعضا، نگاه‌های چشم‌مان و کلمه‌های جاری بر زبانم را در مسیر کارهای خوب قرار بده تا با کشت عمل صالح، خوشبختی و بهشت را در آخرت درو کنم".

نتایج تحلیل کتاب هدیه‌های آسمان پنجم دبستان

درس اول: این درس که در قالب شعر و با عنوان "دسته‌گلی از آسمان" تدوین شده قرآن کریم را به‌عنوان هدیه پروردگار دانسته و به مؤلفه‌هایی از اخلاق الهی در حیطه عملکردی مثل عبادت از جمله خواندن نماز و مصادیق تقوا (رفتار زیبا و گفتار زیبا) و در حیطه عاطفی به داشتن مهر و محبت اشاره کرده است.

درس دوم: در این درس که "تنها او" نام دارد، تلاش شده است درک عظمت حق با توجه به عظمت آثار و باور به مفهوم یکتایی و توحید الهی و درک ضرورت خالقیت توسط نظم موجود در جهان و بیان مصادیقی از آن مثل فاصله دقیق و حساب‌شده خورشید و زمین، به اثبات برسد. به‌طور مثال برای تبیین یکتایی خداوند به آیه ۲۲ سوره مبارکه انبیاء^۱ اشاره شده است یا این که با آوردن آیات ۲۰ و ۲۱ سوره مبارکه ذاریات^۲ مثال‌هایی از هماهنگی اجزای طبیعت، تشریح هماهنگی میان قلب و دستگاه تنفس و نحوه ذخیره‌سازی دانه توسط مورچه‌ها خواسته شده تا در نشانه‌های خداوند در زمین دقت کنند. در تمرین صفحه ۱۶ هم از دانش‌آموزان خواسته شده توضیح دهند که "در کدام بخش از اذان و نماز، یکتایی خداوند را به زبان می‌آوریم؟".

درس سوم: در این درس ذیل داستان "بانویی که یک سوره قرآن به نام اوست" به معرفی حضرت مریم^(س) به‌عنوان زن نمونه قرآنی پرداخته شده است.

^۳ «إِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ... وَ مَبْسُورًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنَ تَعَالَى اسْمُهُ أَحْمَدًا»

^۱ «لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ، لَقَسَدَتَا»

^۲ «وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ ... وَ فِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ»

درس یازدهم: عنوان این درس "سرو سربلند سامرا" بوده و می‌کوشد تا گوشه‌ای از فضائل و رفتارهای امام حسن عسکری^(ع) را به تصویر بکشد.

درس دوازدهم: عنوان این درس "خورشید پشت ابر" می‌باشد که در آن به تولد معجزه‌وار امام زمان^(عج) پرداخته شده است. معرفی این امام همام در صفحه ۸۲ انجام شده و توضیحاتی از لسان مبارک پیامبر گرامی اسلام^(ص) در مورد غیبت و ظهور ایشان مطرح گردیده است. شعر زیبایی هم در صفحه ۸۶ وجود دارد که می‌کوشد تا ضمن معرفی نسبی و تبیین ویژگی‌های شخصیتی ایشان؛ امید به آینده را در دانش‌آموزان زنده نگه دارد.

درس سیزدهم: این درس با عنوان "کوچک‌های بزرگ" (مواردی مانند قطره‌های آب، تکه‌های نان و لحظه‌های عمر) به بحث اسراف پرداخته و در بخش تدبر کنیم صفحه ۹۱ این عمل را با آوردن آیه ۳۱ سوره مبارکه اعراف^۴ به مؤلفه‌ی محبت و نیز اشتیاق به پذیرش احکام الهی گره زده است.

درس چهاردهم: در این درس که "بزرگ‌مرد تاریخ" نام دارد ذیل یک بخشی کوتاه به اهمیت عبادت الهی و نماز اول وقت و اخلاص در زندگی حضرت امام خمینی^(ره) اشاره کرده است. شعر "تو آمدی" در صفحه ۱۰۱۰ هم به معرفی تحولات اجتماعی به هنگام حضور امام پرداخته است.

درس پانزدهم: "بهمن همیشه بهار" نام این درس بوده و در آن به تبری جستن از دشمنان خدا و دین مقدس اسلام توصیه می‌شود.

درس شانزدهم: در این درس با آوردن داستان "روزنامه‌های دیواری" تلاش شده تا این جمله را که نتایج اعمال دیده می‌شود اثبات گردد و در آخر داستان با ذکر این حدیث گهربار از امام علی^(ع) «أَلْيَوْمَ عَمَلٌ وَ لَا حِسَابٌ؛ وَ عَدَا حِسَابٌ وَ لَا عَمَلٌ» اعتقاد به معاد و روز رستاخیز توصیه شده است. در صفحه ۱۱۵ نیز حدیث پیامبر اسلام^۵ و آیه ۴۱ سوره مبارکه ابراهیم^۶ به‌عنوان سفارش‌هایی در ارتباط با محاسبه‌گری بیان شده‌اند.

درس هفدهم: این درس که "این‌ها و آن‌ها" نام دارد سعی نموده با آوردن تصاویری از بهشت و جهنم در کنار هم و مقایسه بین آن‌ها به توصیف حال بهشتیان (خوشحالی و صفناشدنی، فراهم شدن انواع غذاها و میوه‌ها، فراهم شدن قصرها و باغ‌های چشم‌نواز و خیره‌کننده، جاری شدن

است. نکته بعدی ذکر اولین آیه از سوره مبارکه مطففین^۱ که به نوعی ترس از عذاب الهی که یک مؤلفه عاطفی از اخلاق الهی است را تداعی می‌کند، می‌باشد.

درس هفتم: این درس که به نام "رنگین‌کمان جمعه" می‌باشد دانش‌آموزان را در حیطه عملکردی به عبادت (نماز جمعه و غسل جمعه) دعوت کرده و این دعوت را با نمایش تصاویری از حضور خانوادگی در نماز جمعه همراه نموده است. در حیطه شناختی دعوت به فرستادن صلوات و زیارت پیامبر خدا و امامان عزیز از راه دور کرده تا ایمان به پیامبر^(ص) و امامان معصوم^(ع) را تقویت کرده باشد. در صفحه ۴۷ در ارتباط با ظهور امام عصر^(عج) چنین آمده است که "امام مهربان ما در روز جمعه ظهور خواهد کرد. هر بار که جمعه می‌شود، چشم‌به‌راه امام عزیزمان هستیم و برای دیدن آفتاب رویش بی‌تاب می‌شویم و برای آمدنش دعا می‌کنیم". در "تکمیل کنید" صفحه ۴۸ هم از دانش‌آموزان خواسته شده تا چگونگی خواندن نماز جمعه را مرور کنند. در صفحه ۴۹ نیز با ذکر آیه ۹ سوره مبارکه جمعه^۲ توصیه شده که هنگام برگزاری نماز جمعه به‌سوی آن بشتابیم و در صفحه ۵۱ با آوردن شعر "عطر اذان" بر ترس دشمنان از این نماز تأکید شده است.

درس هشتم: عنوان این درس "دو نامه" است و تلاش کرده در داستانی کودکانه به عدم قضاوت بدون دلیل و مدرک، عدم سوءظن و نیز مقابله درونی با خشم اشاره کند.

درس نهم: در این درس که "یک جهان جشن" نام دارد، در قالب داستان روز غدیر، آیات ۶۷، ۳ و ۵۷ سوره مبارکه مائده^۳ و شعر "خورشید و ماه" که در باب ولایت می‌باشد به مؤلفه ایمان به پیامبر^(ص) و جانشینی بر حق امام علی^(ع) اشاره شده است.

درس دهم: در این درس که "در ساحل دجله" نام گرفته به بیان اتفاقاتی تاریخی و ویژگی‌هایی از امام هادی^(ع)، اخلاق خوب، راز و نیاز و توکل ایشان در شرایط سخت اشاره شده است.

^۱ «وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ»

^۲ «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ»

^۳ «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ»، «أَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ اْتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي»، «إِنَّمَا وَدَّعْتُمُ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ الَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ»

^۴ «وَ لَا تَسْرِفُوا، إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ»

^۵ «حَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا»

^۶ «رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَ لِوَالِدَيَّ وَ لِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ»

آیه ۱۶۴ سوره مبارکه آل عمران^۱ ارسال پیامبران توسط خدا بر مردم نعمتی بزرگ دانسته شده است دلیل این امر هم در صفحه با طرح آیه ۳۶ سوره مبارکه نحل^۲ این گونه توضیح داده شده که آنان دعوت‌کننده به یکتاپرستی بوده‌اند.

درس سوم: در این درس که "سرور آزادگان" نام دارد با تعریف کردن داستان حضرت قاسم^(ع) در جریان کربلا صحنه‌ای عاطفی برای دانش‌آموزان رقم زده می‌شود و با مطرح کردن قیام امام حسین^(ع) و معرفی ایشان به عنوان کشتی نجات امت، ایمان به امامت ائمه^(ع) که از مؤلفه‌های شناختی اخلاق الهی می‌باشد تقویت شده است.

درس چهارم: این درس که "باغ سری" نام دارد می‌کوشد تا احترام به مالکیت خصوصی و امر به معروف و نهی از منکر را آموزش دهد.

درس پنجم: این درس داستان "شتربان با ایمان" (صفوان) را مطرح کرده و در ادامه با آوردن آیاتی در مورد تولی و تبری [آیه ۲۹ سوره فتح^۳، ۱۱۴ سوره توبه^۴، ۲۳ سوره شوری^۵، ۲۸ آل عمران^۶] خواسته است تا بغض داشتن نسبت به دشمنان اهل‌بیت^(ع) که به نوعی دشمنان خداوند می‌باشد و دوستی با دوستان اهل‌بیت که دوستان خداوند نیز هستند را بیان کند. اشاره به روز سیزده آبان به نام روز ملی مبارزه با استکبار و بی‌زاری از دولت‌های ستمگر آمریکا و اسرائیل نیز مطلب دیگری است که در صفحه ۳۱ مورد نظر بوده است.

درس ششم: این درس که "سیمای خوبان" نام گرفته به بیان داستانی از اخلاق حسنه امام کاظم^(ع) در برخورد با کارگران، هنگام غذا خوردن و شکرگزاری از خداوند پرداخته است. موضوع بعد تبیین جایگاه اهل‌بیت^(ع) در قرآن بوده که به ذکر آیه ۳۳ سوره مبارک احزاب^۷ مبادرت شده است. در صفحه ۳۶ به این نکته اشاره شده است که "امامت یکی از اصول اعتقادی می‌باشد به این ترتیب که خداوند جانشینان پس از حضرت محمد^(ص) را تعیین و از طریق پیامبر به مردم معرفی کرده است". در بخش "کامل کنید" صفحه ۳۸ از دانش‌آموزان خواسته شده تا نام امامان معصوم و آن چه که درباره این بزرگواران می‌دانند را بنویسند.

نهرهایی از آب زلال، شیر و عسل، صدای دل‌نشین جویبارها، عطر گل‌های رنگارنگ، احترام فرشتگان) و دوزخیان (غمگینی چهره‌ها، حسرت‌زدگی و پشیمانی، بدگویی و خشونت به یکدیگر، به گوش رسیدن صداهای وحشتناک، نبود آب و غذا، آرزوی مداوم مرگ) بپردازد. موارد مذکور در قالب آیات ۲۱ و ۲۲ سوره حاقه، ۹۵ سوره توبه، ۳۳ واقعه، ۷۱ زخرف، ۱۲۱ نساء، ۱۶ ابراهیم بیان شده است. انتهای ترین بخش درس هم نیایشی برای شکرگزاری از خداوند بخشوده است.

نتایج تحلیل کتاب هدیه‌های آسمان ششم دبستان

درس اول: در این درس با آوردن یک دکلمه زیبا به نام "یکتا" تلاش شده است تا با آوردن جملاتی چون "تو را می‌ستایم و سپاس می‌گویم" مؤلفه‌های عملکردی همچون عبادت و شکر نعمت ترویج داده شوند. در حیطه عاطفی با آوردن جملاتی مثل "در مهربانی بی‌مانند - در لطف و نوازش بی‌همتایی - از هر کس به من نزدیک‌تر" به مؤلفه محبت توجه شده و در حیطه شناختی مؤلفه ایمان و یکتایی و توحید الهی مورد بحث قرار گرفته است. در بخش "بدانیم" صفحه ۹ آموزش توحید و در شعر "خدا" صفحه ۱۰ مفاهیم ربوبیت تشریحی و تکوینی، یکتایی و خالقیت خداوند آموزش داده شده است. در بخش "کامل کنید" صفحه ۱۲ نیز خواسته شده با کلمات آورده شده، چند جمله در مورد ستایش خداوند نوشته شود. در نیایش صفحه ۱۳ نیز مهربانی و بزرگی خداوند محور قرار گرفته تا به لحاظ احساسی و عاطفی ارتباطی بین دانش‌آموزان و خدا برقرار گردد. در کل می‌توان گفت این درس به خوبی تلاش کرده است به مؤلفه‌های اخلاق الهی در هر سه حیطه شناختی و عاطفی و عملکردی بپردازد؛ منتها با توجه با بالاتر رفتن سن دانش‌آموزان در این پایه می‌توان از استدلال‌های منطقی قابل‌فهم نیز جهت اثبات این موارد بهره برد و فقط از حیطه عاطفی (شعر و نیایش و دکلمه) استفاده نکرد و به نوعی می‌توان گفت که بحث فلسفه برای کودکان با محوریت تفکر دینی (فلسفیدن دینی) قابلیت ورود به این درس را دارد.

درس دوم: در این درس ذیل داستان "بهترین راهنمایان" و با آوردن تمثیلی از اینکه راهنمای آگاه، مسیر رسیدن به قله کوه را خوب می‌داند و از خطرهای نجات می‌دهد پیامبران و امامان را نیز بهترین راهنمایان مسیر زندگی و دعوت‌کنندگان به زیست دینی معرفی کرده تا اعتقاد به نبوت و امامت را آموزش داده باشد. در صفحه ۱۶ نیز با ذکر

^۱ «لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ»

^۲ «وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اُعْبُدُوا اللَّهَ»

^۳ «مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ وَأَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ»

^۴ «فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِيْلَهُ تَبَرَّأْنَا مِنْهُ»

^۵ «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى»

^۶ «لَا يَنْجِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ»

^۷ «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا»

حجرات وجود دارد ذکر گردیده است. در صفحه ۶۰ رعایت "تقوای الهی" به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های مورد بررسی مشاهده می‌شود.

درس یازدهم: این درس "راه تندرستی" نام دارد و در آن سعی شده که با ذکر داستانی از کشتی گرفتن مرد چوپان با پیامبر^(ص) بر لزوم ورزش و حفظ آمادگی جسمانی تأکید گردد. نکته دیگر کمک آمادگی جسمانی به مؤمنان برای جهاد در راه خداست.

درس دوازدهم: در درس دوازدهم ذیل داستان "سفرهای بابرکت" به آموزش احکام نماز و روزه مسافر پرداخته شده است. تمرین‌های زیاد این درس که در صفحات ۷۱ تا ۷۴ قرار دارند نکته‌ای است که دانش‌آموزان را در شرایط مختلف قرار داده و نکات احکامی خاص را برای آنان شرح می‌دهد.

درس سیزدهم: این درس عید مسلمانان نامیده شده و در پی آن است تا بحث اعمال حج و به‌ویژه عید قربان (مانند غسل کردن، پوشیدن لباس‌های نو، خواندن دو رکعت نماز عید) به‌عنوان تعظیم شعائر الهی را آموزش دهد.

درس چهاردهم: این درس که "راز موفقیت" نام دارد به بیان زندگی کمال‌الملک به‌عنوان یکی از خوشنویسان ماندگار ایرانی پرداخته و کلید توفیق ایشان را صبر و تلاش دانسته است.

درس پانزدهم: "حماسه آفرینان جاودان" نام این درس بوده و در آن به وصف اردوی راهیان نور اقدام شده است. تقویت روحیه جهاد در راه خداوند و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت از عمده‌ترین اهداف این درس می‌باشد که راه رسیدن به آن‌ها تبیین داستان شهدا، تشریح وصیت‌نامه شهدای دانش‌آموز، ذکر آیه مرتبط [آیه ۷۴ سوره نساء^۱] و قرار دادن تصاویری از شهدا و جانبازان قطع پا تشخیص داده شده است. در بخش "بین و بگو" صفحه ۹۰ از دانش-آموزان پرسیده شده که "آیا تا به حال به زیارت شهدا و یا دیدار خانواده آن‌ها رفته‌اید یا خیر؟ و اگر رفته‌اید چه احساسی داشته‌اید؟". درخواست تحقیق در مورد یکی از شهدا، جانبازان یا اسیران محل زندگی دانش‌آموزان هم تکلیفی است که در صفحه ۹۱ جای داده شده است.

درس شانزدهم: در این درس با آوردن داستان "زیارت" به معرفی بانوی کرامت حضرت فاطمه معصومه^(س) و نیز تبیین پاداش زیارت ایشان اشاره شده است. در "بدانیم" صفحه ۹۵ هم نکاتی در مورد حضرت شاه‌چراغ^(ع) آمده است. نکات خوبی هم در بخش‌های "دعا کنید"،

در "نیایش" صفحه ۳۹ نیز هدایت به سمت امامان معصوم^(ع) و قرار دادن محبتشان در دل و کوشش در راستای جلب رضایت آنان که همان رضایت الهی می‌باشد آورده شده است.

درس هفتم: عنوان این درس "دست در دست دوست" می‌باشد و در آن به بیان داستانی از دیدار یکی از علما (شیخ حسن حلّی معروف به علامه حلّی) با امام زمان^(عج) پرداخته شده است. در صفحه ۴۴ از دانش‌آموزان خواسته می‌شود که "نامه‌ای به امام زمان^(عج) بنویسند و هر چه می‌خواهند به او بگویند و هر چه دوست دارند از او بخواهند". در "گفت‌وگو کنید" صفحه ۴۵ به این مطلب اشاره شده که دانش‌آموزان "فکر کنند و با مشورت دوستانشان بگویند که چگونه می‌توانند از توجه امام زمان^(عج) و دعا‌های ایشان بهره‌مند شوند؟". نکته دیگر در بخش "تحقیق کنید" است که از دانش‌آموزان خواسته شده تا در مورد ویژگی‌های علامه حلّی که به دیدار امام زمان^(عج) شرف یاب شدند پژوهش نمایند.

درس هشتم: این درس که "دوران غیبت" نام دارد اتفاقات تاریخی زمان امام مهدی^(عج) و دوران غیبت صغری و غیبت کبری را بررسی کرده است. راه ارتباطی مردم با امام زمان^(عج) در غیبت صغری که از طریق نایبان خاص و چهار نفره و در غیبت کبری از طریق عالمان و فقیهان پرهیزکار می‌باشد نیز از جمله نکات ویژه درس است.

درس نهم: در این درس که "جهان دیگر" نام دارد با مطرح کردن مراحل رشد انسان تا لحظه مرگ بحث زندگی آخرت تبیین شده و آسان بودن ساخت یک منزل خراب شده نسبت به ساختن اولیه آن، زنده شدن دوباره انسان‌ها و آمدن بهار را تمثیل‌هایی از توانایی ایجاد قیامت توسط خداوند دانسته شده و آیاتی از زندگی آخرت [آیه ۱۷ سوره اعلیٰ^۱، آیه ۱۷ سوره غافر^۲] و شعر "بوته‌ای که می‌میرد" در وصف معاد مرور گردیده‌اند. وجود تصویری از طبیعت زمستانی و بهاری در صفحه ۵۳ که خود نشانه‌ای کوچک از زنده شدن در روز قیامت است هم جلوه خاصی به درس داده است. در بخش "بدانیم" نیز با آوردن داستانی از حضرت عبدالعظیم حسنی^(ع) به بحث توحید، عدل، نبوت، امامت و معاد با هم اشاره شده است.

درس دهم: در این درس که "آداب زندگی" نام دارد به نقش الگویی پیامبر اسلام^(ص) در نحوه زندگی اجتماعی پرداخته شده و مصادیقی از سیره ایشان که در سوره مبارکه

^۱ «وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى»

^۲ «الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ، إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ»

^۳ «وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ، فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا»

به‌عنوان مهم‌ترین ویژگی‌ها یاد گردیده است. نکته مرتبط با موضوع مقاله وجود تمرین صفحه ۱۰۲ است که از دانش-آموزان می‌خواهد تا ویژگی‌های یک دانش‌آموز نمونه را در ارتباط با "خدا، پیشوایان دینی، خود، اطرافیان و محیط‌زیست" لیست کنند.

"خاطره گوئی و تحقیق کنید" صفحه ۹۵ خواسته شده که می‌تواند به انگیزه‌دهی و معرفت‌افزایی دانش‌آموزان در مورد زیارت حضرت معصومه (س) و شاه‌چراغ (ع) کمک کند. **درس هفدهم:** آخرین درس کتاب "دانش‌آموز نمونه" نام‌گذاری شده و از فرصت‌طلبی، خوش‌قولی، مؤدب بودن، تسلط بر محتوای دروس، مهربانی، رعایت حقوق دیگران

شکل ۲. چگونگی توجه به سطوح و مؤلفه‌های اخلاق الهی در محتوای کتب هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی

بحث و نتیجه‌گیری

مقاله حاضر کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی را به شیوه کیفی تحلیل نمود و سعی کرد تا جایگاه مؤلفه‌های اخلاق الهی را مورد ارزیابی قرار دهد. نتایج نشان داد که در حد مطلوبی سطوح و مؤلفه‌های اخلاق الهی مورد توجه بوده و اغلب آن‌ها در متن کتب چه به صورت صریح و چه ضمنی مشاهده می‌شوند. چگونگی رسیدن ما به این حد از مطلوبیت بر می‌گردد به مصادیقی که در بخش یافته‌ها ذکر شدند. همان‌طور که ملاحظه شد کتاب‌های درسی در صفحات زیاد و با تکنیک‌های مختلف اخلاق الهی را آموزش

داده بودند و ما بر اساس قضاوت شخصی و البته عالمانه خود که برآمده از صلاحیت، درگیری طولانی مدت^۱ و اشراف بر اهداف و نیز محتوا است می‌توانیم این را اعلام کنیم. مهم‌ترین نقاط قوت و ضعف کتاب‌های مورد بررسی و پیشنهاد‌های اصلاحی مربوطه را می‌توان این شکل طرح نمود:

الف) نقاط قوت

یکی از نقاط قوت کتاب‌ها ایجاد پیوند میان مؤلفه‌های

^۱ Prolonged Engagement

اساس فعل اختیاری مُتَقَوِّم به دو پایه علم و محبت است» [۲۳].

نوعی شتاب‌زدگی در آموزش مفاهیم اخلاقی مشاهده می‌شود که مؤلفان را از سناریونویسی منطقی در کتاب‌ها بازداشته است. این ضعف می‌تواند سازنده بودن کتاب و محتوای آن را زیر سؤال ببرد. باید یادمان باشد که رویکرد برنامه‌های دینی و اخلاقی در جمهوری اسلامی ایران به هیچ وجه حفظ ظاهر و تبعیت از فرمالیسم آموزشی نیست و دانش‌آموزان به مثابه کارت حافظه یا مخزن ذخیره اطلاعات نمی‌باشند.

بیان عذاب‌های گناه برای اهل جهنم [به ویژه استعمال عبارتهایی مانند: به گوش رسیدن صداهای وحشتناک، نبود آب و غذا، آرزوی مداوم مرگ که در درس هفدهم از کتاب پنجم اتفاق افتاده است] بعضاً می‌تواند به دلیل ترسیم تصویر پرخاشگرایانه و انتقام‌جویانه از خدا منجر به یأس دانش‌آموزان شود و به جای این که از گناهان جلوگیری کند زمینه‌ناامیدی به درگاه الهی را در آنان فراهم سازد. این آثار می‌تواند در کودکان درون‌گرا ملموس‌تر باشد. در مخالفت با این رویکرد حاکم بر کتاب‌های درسی، آزادمنش، سجادیه و باقری هدف‌گذاری و آموزش امور اخلاقی در کودکان را ملزم به تناسب با توان شناختی، دلبستگی‌های کودکان و نیز زیبا بودن دانسته‌اند [۲۴].

کثرت توجه به دختران و نادیده‌انگاری جنسیت دیگر اشکال کتاب‌ها است. جنس محتوای کتاب‌های دوم و سوم غالباً دخترانه بوده و برای دانش‌آموزانی که در آستانه ورود به سن تکلیف شرعی هستند تنظیم شده است؛ این اقدامی می‌باشد که فهم محتوا توسط پسران و نیز تدریس معلمان-شان را دشوار می‌سازد. انتظار آن بود که به توانایی‌های شناختی، تجربیات و سطح تحول دینی و اخلاقی دانش-آموزان پسر هم به میزان دختران توجه می‌شد. عابدینی بلترک نیز در پژوهش خود که با هدف بررسی جایگاه تربیت اخلاقی در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی انجام داده این یافته را مورد تأیید قرار داده است. از نظر او بسیاری از تصاویر کتاب‌ها در بخش‌هایی مانند کار در کلاس و یا مراسم‌های ملی و آیینی مربوط به دختران است [۲۵]. همچنین اختری در پژوهش خود که به نگرش دانش‌آموزان نسبت به درس عربی پرداخته هشدار داده است که پسران نگرش منفی‌تری به درس عربی دارند [۲۶].

حاکمیت فضای روستایی و طبیعت‌گرایانه صرف به‌ویژه در اشعار و دور ماندن از فضای شهری و مأنوس کردن دانش‌آموزان شهرهای بزرگ دیگر اشکالی است که مشاهده می‌شود. به نظر می‌رسد که به‌جز محیط روستایی و طبیعت،

اخلاق الهی و "جامعه" است، به گونه‌ای که مسائل اجتماعی حوزه بندگی در غالب محتواها مشهود است. این نکته خوب، در مورد زندگی امامان معصوم (ع) نیز وجود دارد و مؤلفان درصدد آن بوده‌اند که تصویری از آن بزرگواران ارائه دهند تا دانش‌آموزان بفهمند که امامان عضوی از یک جامعه هستند نه یک فرا انسان و دست‌نیافتنی [البته جنبه قدسی و معنوی امامان در جای خود مورد توجه ویژه بوده است].

برخورداری از نقاشی‌ها و طرح‌های گرافیکی خاص دوره کودکی و ارتباطدهی به آموزش اخلاق الهی داده دیگر نکته‌ای است که توانسته با توجه به امر زیبایی‌شناسی لذت در یادگیری این مباحث را در دانش‌آموزان افزایش دهد.

ب) نقاط ضعف

به نظر ما سمت‌وسوی غالب کتاب‌های درسی بررسی شده در تبلیغ اخلاق الهی استفاده از عواطف و احساسات است که در جای خود می‌تواند مقداری دانش‌آموزان را یاری کند اما خطری که این رویکرد را تهدید می‌کند دور ماندن از عنصر عقلانیت و اعطای بینش است. این اتفاق می‌تواند در جذب مفید باشد اما در ثابت‌قدم نگه داشتن دانش‌آموزان به‌ویژه در سنین نوجوانی و جوانی کارایی خود را از دست می‌دهد چرا که ریشه معرفتی و عقلانی لازم در دوره کودکی به‌خوبی آبیاری نمی‌شود. هدایت‌گری عقل‌آنقدر در قرآن کریم اهمیت دارد که همسنگ و در کنار هدایت‌گری انبیاء ذکر شده است «وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ»؛ و گویند: اگر ما در دنیا سخن انبیا می‌شنیدیم یا به دستور عقل رفتار می‌کردیم امروز از دوزخیان نبودیم [۲۰]، همچنین در روایتی امام علی (ع) می‌فرماید: «عَلَيْكَ بِالْفِكْرِ فَإِنَّهُ رُشْدٌ مِنَ الضَّلَالِ وَ مُصْلِحُ الْأَعْمَالِ»؛ تو را به تفکر سفارش می‌کنم که از هر گمراهی به هدایت رهنمون می‌شود و اعمال را اصلاح می‌کند [۲۱]. در راستای توجه یکسان و متعادل به سطوح و حیطه‌های مختلف یادگیری در آموزش اخلاق به کودکان، لکویتا کا^۱ اعتقاد دارد که: «در آموزش معیارهای اخلاقی و شکل‌گیری ابتدایی‌ترین مراحل هویت اخلاقی؛ به گونه‌ای یکپارچه باید به سطوح شناختی، نگرشی و مهارتی توجه شود» [۲۲]. البته مرحوم آیت الله مصباح یزدی از عالمان معاصر اخلاق بودند که به طور خاصه مبحثی ذیل به هم پیوستگی معرفت، محبت و اطاعت در تربیت اخلاقی داشته‌اند، نظر ایشان این گونه است: «معرفت زمینه ساز محبت و محبت زمینه ساز توسعه بیشتر معرفت است و این رابطه دوطرفه ادامه دارد تا جایی که زمینه برای انتخاب، به عنوان یک فعل ویژه موجود مختار تحقق پیدا می‌کند. بر این

¹ Lokhvytaka

از آن خواهد بود. ما باید از وارد کردن هر گونه خللی به تربیت اخلاقی کودکان که ناشی از ظاهرینی و بدفهمی باشد بپرهیزیم].

در ارتباط با بیان عذاب‌های گناه برای اهل جهنم هم توصیه ما این است که چون کودکان در آغاز راه هستند لذا نباید آنان را از خشم و جهنم خدا بترسانیم، بلکه این‌گونه توضیح دهیم که اولاً شدت بالای مجازات که در کتاب آمده برای طغیانگران، مشرکان و کفار است و این با وجود پاک کودکان شیعی که معصوم هستند و احتمال گناه کردنشان ضعیف است، سازگاری ندارد و ثانیاً می‌توانیم تعبیر خود را اصلاح و تلطیف کنیم و بدین گونه بگوییم که جهنم جایی است که مهربانی و لطف خداوند کمتر به انسان گناهکار می‌رسد. این نوع تعبیر به قوه و توان شناختی و یادگیری کودکان دوره ابتدایی نزدیک‌تر است و نگرانی آن‌ها را کاهش می‌دهد. منظور ما از این تعبیر آن است که می‌توان بر وجود اصل عذاب اذعان کرد منتها جزئیات و مصادیق آن حتماً باید تلطیف گردد.

پیشنهاد ما در مورد جنسیت نیز نمایش درست‌تر نقش پسرها در کتاب‌های هدیه‌های آسمان است تا از این طریق بتوان به کلیشه‌های جنسیتی پسران هم توجه کرد. کلیشه‌هایی که می‌تواند در دانش آموزان پسر درونی شده و در نوع عملکردهای آن‌ها در دوره‌های نوجوانی، جوانی و بزرگسالی اثرگذار باشد. استفاده از نام‌ها، تصاویر و نقش‌های پسرانه می‌تواند در این راستا مورد توجه قرار گیرد.

در مواجهه با حاکمیت فضای روستایی (طبیعی و به دور از شلوغی‌ها و مسائل زندگی شهری) در کتاب باید گفت به دلیل تغییر سبک زندگی شهرنشینان بر اثر صنعتی شدن، ازدحام جمعیت، آپارتمان نشینی و زیست چندقدرنگی لازم است که فضای کتاب‌ها قدری واقعی‌تر و ملموس‌تر باشد تا دانش‌آموزان بتوانند بین تجارب خود، واقعیت‌های اجتماعی بیرون از مدرسه و آموخته‌های جدید ارتباط بهتری برقرار کنند.

به دلیل کثرت غیرمستقیم بودن و غیرمتنی بودن آموزش اخلاق الهی در کتاب‌های هدیه‌های آسمان توصیه می‌شود رویه موجود کتاب‌ها در فعال دانستن نقش دانش‌آموزان تقویت شود تا میل به گفت‌وگو، استدلال، پرس‌وجو و تفکر انتقادی، بیشتر از قبل گردد.

سوزهای دیگری نیز وجود دارند که مؤلفان می‌توانستند از آن‌ها استفاده کنند.

اشکال دیگر فقدان وجود هماهنگی افقی و عمودی و در برخی از موارد همپوشانی بین دروس کتاب‌های مورد بررسی در طرح مضامین اخلاق الهی است. همین امر باعث می‌شود که تصویری تار و مخدوش در ذهن دانش‌آموزان نقش بندد و درونی کردن ارزش‌های اخلاقی به تأخیر بیفتد. این یافته با نتایج پژوهش نیکونظر همسو است، او که به تحلیل محتوای کتاب هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی بر اساس مؤلفه‌های عاطفه دینی پرداخته به این نتیجه می‌رسد که بین مطالب کتاب‌ها بالأخص در کتاب‌های چهارم و پنجم ارتباط عمودی وجود ندارد و این دو کتاب توجه کمتری به عواطف دینی نسبت به خدا داشته‌اند [۲۷].

ج) پیشنهادها

تشکیل کمیته تخصصی متشکل از "متخصصان برنامه درسی، فلسفه تعلیم و تربیت، روان‌شناسی تحول دینداری، تربیت اخلاقی و معارف اسلامی" می‌تواند قدری از معایب موجود را برطرف سازد و به طراحی، انتخاب، تنظیم و سازماندهی مجدد محتوای کتب هدیه‌های آسمان کمک کند.

درس هدیه‌های آسمان وقتی نتیجه‌بخش خواهد بود که دارای طرحی کلان و برنامه‌ای جامع باشد و بتواند در اقدامی هدفمند و مشخص دانش‌آموزان را اخلاقی تربیت کند و رابطه آنان با خداوند را پایدارتر سازد. به عنوان نمونه پیشنهاد ما در این قسمت آن است که در حین برگزاری نمایش‌های قرآنی، زیارت از حرم اهل بیت (ع)، مراسمات سوگوار و اعیاد مذهبی، گروهی از متخصصان با کودکان گفتگو کنند تا به مهم‌ترین پرسش‌ها در زمینه ارتباط با خدا و اخلاق الهی برسند، آن‌ها را دسته بندی کنند و همین معیاری برای تولید محتوا بشود. به هر میزانی که فاصله برنامه‌ریزان درسی و مؤلفان کتب با مخاطبان کمتر شود، هدف گذاری‌ها واقع بینانه‌تر و نسخه‌های محتوایی جنبه کاربردی‌تر خواهد داشت.

داشتن صبر در انتخاب محتوا، اهلیت مؤلفان و معتقد بودن آن‌ها به تحول درونی دانش‌آموزان از جمله پیشنهادها ما برای مقابله با شتابزدگی و افتادن در دام فرمالیسم است [به نظر ما یکی از حساس‌ترین بخش‌های آموزش مفاهیم اخلاقی به کودکان مرحله اتصال آن‌ها به پروردگار است، این که ما رابطه اخلاقی کودک با خداوند را چگونه و با چه دقت نظری پی ریزی کنیم مهم است و جایگاه پایه ای و بنیادین در تعلیم و تربیت دارد و خیلی از اتفاقات، تصمیمات و رفتارهای اخلاقی بعدی کودک منبعث

منابع

- ۱- امینیان، مختار. مبانی اخلاق اسلامی. قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۵.
- ۲- فتحعلی‌خانی، محمد. آموزه‌های بنیادین علم اخلاق. جلد دوم. قم: المصطفی، ۱۳۸۹.
- ۳- اسلامی، راضیه. «نحوه ارتباط انسان با خدا از منظر اخلاق اسلامی و عرفان اسلامی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده الهیات، دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۹۳.
- ۴- مجلسی، محمدباقر. بحارالانوار. تهران: وزارت ارشاد، ۱۳۶۰؛ (۱): ۲۴۴.
- ۵- حسینی، حسن، کلمه الله. ترجمه ذکر الله احمدی. تهران: اندیشه مولانا، ۱۳۹۰.
- ۶- تحریری، محمدباقر. انسان و گستره حقوق بندگی: شرح رساله حقوق امام سجاد(ع). قم: بوستان کتاب، ۱۳۹۸.
- ۷- پناهیان، علیرضا. نگاهی به رابطه عبد و مولا. تهران: بیان معنوی، ۱۳۹۴.
- ۸- طاهرزاده، اصغر. معنی بندگی حقیقی. اصفهان: گروه فرهنگی میزان، ۱۳۹۸.
- ۹- نجفی، حسن. «طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی هویت دینی مبتنی بر تفسیر المیزان در دوره اول متوسطه». دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی. دانشگاه علامه طباطبائی(ره)، ۱۴۰۰.
- ۱۰- فرمehنی فراهانی، محسن؛ میرزامحمدی، محمدحسن؛ امیرسالاری، علی. بررسی تربیت اخلاقی از منظر امام صادق(ع) (مبانی، اصول، روش‌های تربیتی). پژوهش‌های آموزش و یادگیری، ۱۳۸۸؛ ۱۶(۳۹): ۶۵-۷۹.
- ۱۱- جوادی آملی، عبدالله. حیات حقیقی انسان در قرآن. قم: اسراء، ۱۳۹۴.
- ۱۲- اخوی، ابراهیم. خدا در زندگی کودکان. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)، ۱۳۹۰.
- ۱۳- حیدری ابهری، غلامرضا. خداشناسی قرآنی کودکان. قم: جمال، ۱۳۹۸.
- ۱۴- نجفی، حسن. تربیت اخلاقی در دوره کودکی. قم: پژوهشکده باقرالعلوم(ع)، ۱۴۰۱.
- ۱۵- شریعتی، محمدجواد. «آموزش اخلاق به کودکان ۶ تا ۱۲ ساله با تأکید بر منابع اسلامی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه المصطفی(ص)، ۱۳۹۶.
- ۱۶- مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش. تهران: شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۰.
- ۱۷- شورای عالی آموزش و پرورش. اهداف دوره‌های تحصیلی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران. تهران: وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۹۷.
- ۱۸- برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران. تهران: شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۱.
- ۱۹- احمدی، پروین، سبحانی‌نژاد، مهدی؛ امیری، مهدی. سازمان‌دهی میان‌رشته‌ای برنامه درسی با تأکید بر اثربخشی سازی محتوای دروس. پژوهش‌های آموزش و یادگیری، ۱۳۹۴؛ ۲۲(۶): ۹۷-۱۲۲.
- ۲۰- آیه دهم سوره مبارکه ملک.
- ۲۱- تمیمی آمدی، عبدالواحد. شرح غررالحکم و دررالکلم. تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۸۴؛ ۴۴۶.
- 22- Lokhvytaka, L. Developing a New Psychology of Moral Education for Pre-school Children. Journal of Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce, 2017; 12(1): 49-66.
- ۲۳- مصباح یزدی، محمدتقی. معرفت حسینی، جلسه هفتم: رابطه بین محبت و معرفت. قم: حسینیه مجازی مصباح الهدی، ۱۳۹۹.
<https://www.hawzahnews.com/news/916444>
- ۲۴- آزادمنش، سعید؛ سجادیه، نرگس؛ باقری، خسرو. تبیین اهداف و ملاحظات تربیت اخلاقی کودک با نظر به مفهوم عاملیت انسان در اندیشه اسلامی. تربیت اسلامی، ۱۳۹۵؛ ۱۱(۲): ۱-۲۵.
- ۲۵- عابدینی بلترک، میمنت. بررسی جایگاه تربیت اخلاقی در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی؛ مطالعه‌ای از نوع تحلیل محتوا. پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۱۳۹۹؛ ۲۸(۳): ۱۷۱-۱۸۷.
- ۲۶- اختری، طاهره. بررسی نگرش دانش‌آموزان دبیرستان‌های شهر تهران به درس عربی و عوامل مرتبط با آن. پژوهش‌های آموزش و یادگیری، ۱۳۸۵؛ ۱۳(۱۸): ۵۶-۴۵.

۲۷- نیکونظر، ابوالفضل. «تحلیل محتوای کتاب هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی بر اساس مؤلفه‌های عاطفه دینی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده الهیات و معارف اسلامی. مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)، ۱۳۹۹.